

PUTEREA SFINȚITOARE

Rânduielei canonice privind Sfântul Botez

Botezul este taina intrării în Biserică, ștergerea păcatului strămoșesc, moartea și Învierea lui Hristos, primirea harului în această lume.

Săvârșitorul este episcopul, preotul și diaconul alături.

Can. 44 Nichifor Mărt. *prevede ca în caz de excepție diaconul sau monahii pot boteza.*

Can. 45 Nichifor Mărt. *prevede că în caz de moarte orice creștin ortodox poate săvârși botezul (tatăl, mama etc.).*

Can. 68 Apostolic *prevede totuși că sunt unii care nu pot boteza: ereticii. Preoții caterisiți dar nu pentru erezie, ci aceia opriți de la cele sfinte pot boteza în caz de necesitate.*

Can. 7 Sin II Ec. *prevede că, prin iconomie, botezul săvârșit de unii eretici poate fi recunoscut dacă s-a făcut în numele Preasfintei Treimi sau dacă revine la Ortodoxie.*

Primitorul este orice persoană, de orice vârstă, care nu a mai fost botezată și care mărturisește credința direct sau indirect prin nași. Botezul are caracter atât personal cât mai ales comunitar.

Can. 78 Trulan *prevede că cei maturi se catehizează pentru a cunoaște credința care o mărturisesc. În acest timp canonul sugerează indirect că nimeni nu poate fi constrâns la botez. Catehizarea are un caracter personal, restrâns, liber.*

Can. 14 Sin IV Ec, Can. 8 Sin VII Ec. *menționează pedobaptismul.*

Can. 110 Cartagina *condamnă cu anatema pe cei care refuză botezul copiilor.*

Ps. 8, 2 „Din gura pruncilor și a celor ce sug am săvârșit laudă” – text reluat chiar de Mântuitorul Hristos în Mt. 21, 16.

Nașul este persoana care mărturisește credința pruncului care nu se poate exprima. Instituția nașului a apărut în Biserică încă din cele mai vechi timpuri. Când s-a botezat casa lui Ștefana ei au mărturisit împreună cu copiii o credință comunitară.

Can. 45 Cartagina *Bolnavii care nu pot vorbi au nevoie de naș. Nașul este în cazul acesta noul său părinte spiritual. Nașul trebuie să fie ortodox, matur (min. 14 ani), personal, să ducă o viață morală creștină ortodoxă. Nașul nu trebuie să fie neapărat căsătorit. Recomandabil este ca nașul să fie de același gen cu finul.*

Nu pot fi nași eterodocșii, necreștinii sau necredincioșii, cei care duc o viață imorală (cei necununați, cei care nu se împărtășesc, sau cei opriți de la Împărtășanie).

*Nu pot fi nași monahii și proprii părinți, conform **Can. 54 Trulan**. Monahii sunt nași de călugărie. Între naș și fin se stabilește rudenia de nășie la Botez, care e o rudenie spirituală care este o rudenie mai mare și mai importantă decât rudenia naturală (deoarece din rudenia spirituală are loc renașterea pentru lumea de dincolo). În caz cu totul excepțional preotul care botează poate fi și naș de Botez.*

***Can. 6 Sf. Timotei al Alexandriei** prevede că femeia nu se poate boteza în perioada curățirii.*

***Can. 6 Neocezareea** prevede că Botezul femeii însărcinate nu înseamnă și Botezul pruncului.*

Săvârșirea Botezului

a) Timpul săvârșirii Botezului

Potrivit **Can. 38 Sf. Nichifor Mărt.** Botezul se săvârșește la 40 de zile de la nașterea copilului. Argumentul spiritual este acela că Mântuitorul Hristos a stat 40 de zile pe pământ până S-a înălțat la cer. Argumentul natural este acela că în 40 de zile copilul se întărește, 40 de zile ține și leuzia femeii.

Can. 37 Sf. Ioan Ajunătorul prevede că părinții copilului care moare nebotezat trebuie să se canonisească. În caz de necesitate copilul poate fi botezat și mai repede sau mai târziu. Important e ca Botezul să se facă în timp util.

Botezul se poate face la orice oră din zi, recomandabil este după Sfânta Liturghie, pentru a fi cuminecat cu Împărtășanie de la Liturghie, nu cu cea pentru bolnavi.

b) Locul săvârșirii Botezului

Can. 59 Trulan prevede că Botezul se face numai în biserica parohială. Justificarea este aceea că după botez copilul trebuie îmbisericit. În situații speciale Botezul se poate săvârși în orice loc. Botezul nu se săvârșește în mănăstiri pentru că mănăstirea este locul nășiei de călugări; dacă pruncul este îmbisericit în mănăstire, practic el este închinoviat. Botezul se săvârșește la biserica parohială pentru ca el este integrat real în parohia respectivă.

c) Modul săvârșirii Botezului

Can. 49 Apostolic prevede că Botezul se face în numele Preasfintei Treimi. Acela care nu este făcut în numele Preasfintei Treimi nu este valid.

Can. 59 Apostolic prevede că Botezul se face prin trei afundări, dacă nu, preotul intră sub pedeapsa caterisirii. Prin excepție Botezul se face prin turnare sau prin stropire, sub influență catolică. În Biserica Romano-Catolică botezul prin afundare nu este oprit ci chiar recomandat.

Didahia celor 12 Apostoli în cap. 7, paragraful 3, prevede ca în situații excepționale, lipsa apei nu e o problemă pentru săvârșirea unui botez valid: se poate folosi orice alt lichid, pământ sau chiar sa suflă peste el.

Can. 84 Trulan- botezul condiționat asupra copiilor găsiți.

Can. 91 Trulan- cel mai important canon, el sintetizează rânduiala Botezului până astăzi: sfințirea apei, sfințirea untdelemnului, lepădări, ungerea, botezul.

Pravila de la Govora (1640-1641) prevede ca preotul să ajuneze înainte de Botez, mai exact Botezul să fie săvârșit imediat după Liturghie.

Can. 47 Apostolic- botezul nu se repetă.

Can. 18 Cartagina- morții nu se botează; botezul morților este un sacrilegiu. Ei au botezul dorinței sau al sângelui.

Can. 2 Sf. Timotei al Al.- îndrăcitiilor nu se botează.

Can. 38 Sf. Nichifor Mărt.- muribunzii în orice stare s-ar afla trebuie botezați de necesitate, dacă trăiesc se continuă slujba.

Can. 52 Laodiceea- botezul se face în orice perioadă a anului. La masă se dă dezlegare la pește și la vin. Didahia celor 12 Apostoli prevede că apa poate să fie caldă. La îmbisericare băieții sunt duși în Sfântul Altar, fetele nu. Această deferențiere se face în perspectiva hirotoniei, arătând prin aceasta că băieții pot să devină preoți, în timp ce fetele nu pot fi hirotonite. Cu privire la femeia lăuză, rugăciunea pentru ea este o rugăciune care o protejează, nu că femeia ar fi vinovată mai mult decât bărbatul la naștere. Interdicția de a nu ieși din casă 40 de zile este o interdicție medicală care a dobândit caracter religios pentru a fi mai bine respectată de femei.

d) Numele de la Botez

Numele dat la Botez arată că omul este persoană capabilă de dialog. Întrucât persoana umană este unică, în mod normal el ar trebui să poarte un singur nume la Botez.

Biserica Ortodoxă a Greciei în 1995 a și dat o hotărâre prin care sugera creștinilor să pună un singur nume la Botez. Numele de la Botez nu se pierde niciodată pentru că este numele prin care intrăm în taina Bisericii. Numele de călugărie sau numele nou de hirotonie nu îl anulează pe cel de la Botez. Nașul sau preotul pot pune ei un nume de sfânt atunci când părinții au ales un nume nepotrivit.

e) Efectele Botezului

Can. 110 Cartagina spune că efectul Botezului este ștergerea păcatului strămoșesc. Dar harul acesta nu trebuie interpretat în manieră scolastică, ci efectul Botezului înseamnă nașterea omului celui nou și integrarea în trupul tainic al Bisericii. Botezul schimbă așadar condițiile ontologice ale existenței umane.

Can. 96 Trulan menționează că cei ce prin Botez în Hristos s-au îmbrăcat au făgăduit să urmeze să viețuiască în Hristos.

f) Botezul din punct de vedere administrativ bisericesc

Botezul trebuie săvârșit numai în jurisdicția preotului săvârșitor. Pruncii din alte parohii se botează numai în caz de necesitate, pentru că Botezul înseamnă integrare concretă în comunitatea parohială. Botezul nu se săvârșește în mănăstiri pentru că în felul acesta pruncii sunt integrați în comunitatea monahală.

Botezul se săvârșește în baza certificatului de naștere. Cine nu are certificat practic nu ar trebui botezat. Certificatul se eliberează la 15 zile de la naștere de către oficiile stării civile ale primăriilor. Preotul are obligația de a înregistra botezul în registrul botezaților. Cel care nu înregistrează botezul poate fi sancționat disciplinar. După Botez, preotul poate elibera certificatul de Botez al pruncului. El se poate elibera din oficiu sau la cerere. Certificatul de Botez se poate elibera o singură dată. În caz de pierdere se poate elibera un duplicat sau adevăriniță. Eliberarea de certificat de botez se consemnează în registrul botezaților.

Primirea eterodocșilor la Ortodoxie

Eterodocșii – credincioșii care nu aparțin Bisericii Ortodoxe și mărturisesc altă credință decât cea ortodoxă (îi putem include aici și pe cei necredincioși, deși etimologic cuvântul îi desemnează pe cei care aduc altă slavă, mărire, δοξα). În Biserica primară nu exista decât Biserica și erezia.

Can. 46 Apostolic prevede caterisirea celor care se unesc de Biserica ereticilor.

Tot în acest context este **Can. 68 Apostolic** care prevede că ereticii nu pot boteza. Ulterior, însă, îndepărtarea de Biserică a căpătat mai multe nuanțări, pentru că nu toate ereziile erau la fel. Prima diferențiere o face Sf. Vasile cel Mare în **Can. 1**: *erezie – cei care se depărtează de Biserică printr-o credință falsă; schismă – cei care se depărtează de Biserică doar administrativ; adunare nelegiuită – cei care nu erau rupti de Biserică ca schismaticii dar nici nu respectau total învățătura Bisericii primare.*

Astfel apare **Can. 7 Sin II Ec.** unora recunoscându-li-se Botezul, alora nu. Astfel apare iconomia care recunoaște Botezul și acrivia care nu recunoaște Botezul. Ulterior, în sec. V patriarhul Constantinopolului alcătuiește o slujbă de primire a

eterodocșilor la ortodoxie și prevede pentru aceasta trei situații: situația celor care se botezau; situația celor care primeau doar Mirungerea; situația celor care erau primiți doar prin respingerea ereziei. Această slujbă, sub diferite forme a circulat în Biserică până la schisma cea mare. După schisma cea mare nu s-a alcătuit o slujbă uniformă pentru a rămâne o temă pentru viitorul mare Sinod al Ortodoxiei.

Astăzi s-a ajuns ca fiecare Biserică locală să aibă propria ei practică, ba mai mult, chiar în interiorul Bisericii locale practica diferă de la o Biserică la alta. (de exemplu, în Sf. Munte Athos se respectă doar **Can. 46 Apostolic** ignorând **Can. 7 Sin II Ec.** care e reluat de **Can. 95 Trulan**)

În Biserica Ortodoxă Română primirea eterodocșilor s-a făcut după obicei. Prima slujbă a fost alcătuită în 1895 și publicată în Molitfelnicul de atunci, dar revizuită în 1929 și publicată în Molitfelnicul din 1937. În anul 1992 s-a retipărit în Molitfelnic rânduiala din 1937. Această slujbă nu este mulțumitoare, ba chiar a stârnit controverse până astăzi, de aceea nu a mai fost retipărită.

Această slujbă îi împarte pe eterodocși în două categorii:

1. Eterodocșii nebotezați (necreștinii, păgânii, evreii, ateii etc.). Aceștia sunt primiți prin:

a) Catehizare;

b) Mărturisire de credință scrisă și semnată. De obicei această mărturisire de credință este formulată simplu (eu, subsemnatul X mărturisesc: crezul, motiv pentru care doresc să devin membru al Bisericii Ortodoxe).

c) Partea liturgică: Botez, Mirungere, Împărtășanie. Nu se face spovedania.

Dacă persoana este matură i se cere post înainte de Botez și ajunare în ziua Botezului pentru a se putea Împărtăși.

2. Eterodocșii botezați la o confesiune și care vor să treacă la Biserica Ortodoxă.

Aici rânduiala românească face distincție (conf. **Can. 7 Sin II Ec.**) în:

a) Cei botezați în numele Preasfintei Treimi (schismatici, vechi orientali, catolici, vechii catolici, anglicani, protestanți, și la cele patru culte neoprotestante: adventiștii, baptiștii, pentecostalii, creștinii după evanghelie), acestora li se recunoaște botezul. Ei sunt primiți prin catehizare, mărturisire de credință scrisă și semnată, mirungerea, spovedania și împărtășania dacă este cazul.

b) Eterodocșii așa zis botezați la o altă confesiune, dar nu în numele Preasfintei Treimi, la ereticii antitrinitari: martorii lui Iehova,

mormonii, unitarienii (reformați maghiari). Aceștia sunt primiți ca și păgâni.

Îndreptări necesare la această rânduială:

-Textul rânduiei românești este foarte aspru și neecumenic. De aceea se impune categoric revizuirea acestui limbaj.

-Rânduiala este prea ecumenică cu neoprotestanții precum Botezul adventiștilor, baptiștilor, penticostalilor și creștinilor după Evanghelie, întrucât ei nu recunosc Botezul ortodox și din acest motiv ar trebui să funcționeze principiul reciprocității. Mai mult, neoprotestanții botează printr-o singură afundare, ori conform canoanelor acest botez nu este valid.

3. În rânduială lipsește cea de-a treia situație, reprimirea celor rătăciți, a acelor ortodocși care pleacă la diferite erezii și după rătăcire revin la dreapta credință. În această situație este clar că reprimirea se face pe baza unei catehizări, a unei mărturisiri de credință scrisă și semnată, iar apoi spovedania și împărtășania. Ideea remirungerii lor este discutabilă încă. Problema este deschisă și în cazul greco-catolicilor. După rânduiala din 1937 greco-catolicii sunt incluși în rândul catolicilor și primirea la Ortodoxie se face prin Mirungere, dar în 1948 revenirea la Ortodoxie se făcea fără Mirungere.

4. În rânduiala din 1937 nu apare problema primirii sau a reprimirii clericilor.

Can. 62 Apostolic *clericii lapși se reprimesc doar ca mireni în Biserica Ortodoxă.*

5. În rânduiala aceasta ar trebui să se includă și tunderea.

Concluzii

În Biserica Ortodoxă nu există o practică unitară cu privire la primirea eterodocșilor. Cel puțin la nivel local fiecare Biserică Ortodoxă ar trebui să-și rezolve această problemă, de aceea în 2008 Sf. Sinod a întemeiat o comisie care să se ocupe de această problemă și să înainteze Sf. Sinod un proiect.

Până la realizarea unei rânduiei unanim acceptate vechea rânduială rămâne în principiu valabilă, însă ea ar trebui aplicată numai cu aprobarea episcopului locului.

Rânduiala din Molitfelnic are valoare orientativă și se impune neapărat ameliorarea unor afirmații agresive din text.

Rânduielei canonice privind Taina Mirungerii

Mirungerea este Taina creșterii în Duhul Sfânt, iar din punct de vedere canonic este Taina integrării într-o Biserică Ortodoxă autocefală. Dacă Botezul înseamnă Taina integrării într-o comunitate parohială concretă, Mirungerea e Taina integrării într-o Biserică autocefală. Structura Bisericii e determinată de viața sacramentală. Biserica are un fundament duhovnicesc, fără acest fundament Biserica este zero.

Săvârșitorul e episcopul sau preotul.

Primitorul este credinciosul botezat în mod valid.

Can. 48 Laodiceea prevede că *Mirungerea se săvârșește imediat după Botez.*

Can. 7 Sin. II Ec. prevede că *Mirungerea se administrează eterodocșilor care intră în Biserică.*

Mirungerea se administrează la vârsta Botezului sau când revine la Biserica Ortodoxă.

Săvârșirea

Can. 57 Cartagina menționează *forma inițială a săvârșirii – punerea mâinilor episcopului.*

Can. 7 Sin. II Ec. vorbește despre *Mirungere cea ce înseamnă că ulterior practica punerii mâinilor a fost înlocuită de practica ungerii cu Sfântul Mir, fiind lăsată și în seama preoților. Se menționează și formula: „Pecetea Darului Sfântului Duh”.*

Can. 6 Cartagina prevede că *Mirungerea se săvârșește numai cu Mir sfințit de episcop.*

Can. 59 Trulan *Prevede că locul săvârșirii Mirungerii este numai biserica.*

Glava 141 din Pravila Mare prevede că *Mirungerea se săvârșea înainte cu trei degete. Astăzi se folosește miruitorul.*

Can. 47 Apostolic spune că *Botezul nu se repetă, la fel și Mirungerea în mod normal nu se mai repetă.*

Can. 1 Sf. Ioan Ajunătorul prevede *Mirungerea apostatilor care revin la ortodoxie.*

Inițial diaconițele miruiau femeile. Ele nu erau hirotonite așa cum susțin acum reprezentantele diverselor asociații feministe ortodoxe. Întrucât diaconițele făceau Mirungerea la Botezul femeilor mature, după dispariția Botezului celor maturi și a baptisteriilor, dispar și diaconițele.

Mirungerea se săvârșește numai cu Sfântul și Marele Mir obținut numai de la episcopul locului, sfințit de un sinod autocefal, sub jurisdicția căruia se află parohul. Pentru aceasta Mirungerea nu se poate face cu Mir de împrumut.

Sfințirea Sfântului și Marelui Mir

Este o ierurgie a Bisericii care a apărut în timp.

Can. 6 Cartagina *atribuie această ierurgie numai episcopului*, dar ulterior a fost lăsată numai pe seama unui Sinod autocefal, de aceea sfințirea Sfântului și Marelui Mir este un simbol al autocefaliei.

Biserica Ortodoxă Română primea Sfântul și Marele Mir de la Constantinopol până în 1885 (când dobândește autocefalia). Cu toate acestea sfințirea Sfântului și Marelui Mir a avut loc și în țările cu aprobarea patriarhului ecumenic.

Sfântul și Marele Mir se sfințește în Joia Mare de către membrii Sfântului Sinod, ori de câte ori este nevoie. De la Patriarhie, sau Arhiepiscopie, prin fiecare episcop se împarte la toate parohiile. În cazul în care Sfântul și Marele Mir se învechește el poate fi îngropat la piciorul Sfintei Mese și se poate procura unul nou.

Confirmarea în Biserica Romano-Catolică

În Biserica Apuseană Taina Mirungerii este numită Confirmare. În Apus, până astăzi săvârșitorul este episcopul. După Conciliul II Vatican s-a lăsat posibilitatea ca unii preoți să primească o delegație specială de la episcop pentru a săvârși confirmarea.

Diferențe fundamentale: Taina Confirmării se săvârșește după vârsta de 7, 8 ani, până la 14 ani. Argumentul vine din aceea că pentru Confirmare ar fi nevoie de cunoașterea credinței [?.] primitorul să își dea consimțământul. Acest argument însă nu are consecvență întrucât din același motiv și Botezul ar fi amânat.

Rânduiele canonice privind Împărtășania

Împărtășirea clericilor

Can. 8 Apostolic prevede *obligativitatea împărtășirii preotului săvârșitor, altfel să se caterisească*. Împărtășania după Sf. Liturghie trebuie consumată ca nu cumva rămânând timp îndelungat în potir să se altereze. Singura excepție când Împărtășania nu se consumă după Liturghie este atunci când se face Sf. Agneț pentru Liturghia Darurilor și Agnețul din Joia Mare (pentru bolnavi).

În Biserica Ortodoxă nu există cultul Sfintei Euharistii, pentru că Euharistia este făcută spre a fi consumată, iar nu adorată. O altă explicație- cultul se cuvine Persoanei lui Hristos și ne pune în legătură cu Persoana, dar nu ne împărtășim cu Persoana, ci cu Trupul și Sângele lui Hristos (nu consumăm Persoana). În Biserica Apuseană s-a născut cultul Euharistiei datorită protestanților (perioada contra-Reformei). De altfel suporturile în care se pune Ostia se cheamă monstranțe. Acest termen derivă din latină. Odată pe an se fac procesiuni cu Ostia prin comunitățile catolice. În Biserica din Transilvania a apărut o icoană care apără Euharistia de învățătura potestantă a simbolismului (Hristos- Vița de vie).

Can. 19 Laodiceea- *numai clericii se împărtășesc în altar. Preotul se poate împărtăși chiar dacă n-a slujit Sfânta Liturghie.*

Can. 18 Sin. I Ec.- *diaconul să nu împărtășească pe alții.*

Can. 23 Trulan- *preotul să nu ceară plată pentru Împărtășanie.*

Restricția a III-a a Sf. Vasile cel Mare- *uscarea Împărtășaniei pentru bolnavi se face numai de preot și pe Sfânta Masă.*

Sfaturi practice:

- A se folosi vin roșu (pentru a vedea cât e de îmbibat);
- A se folosi un dog (fund de tăiat) care nu absoarbe, să nu fie din lemn, ci din plastic sau ebonită;
- A se folosi vase de teflon pentru uscarea Împărtășaniei;
- La mestecare se folosește o lingură din teflon;
- Bucățile mari se pun în vas, iar tot praful mărunț se adună separat pentru împărtășirea copiilor după botez;
- Împărtășania pentru bolnavi nu se lasă de pe un an pe altul.

Can. 46 Apostolic *prevede caterisirea clericilor care se împărtășesc cu păgânătățile altora.*

Împărtășirea mirenilor și a monahilor

În Biserica Ortodoxă se pot împărtăși numai creștinii ortodocși care s-au spovedit, au dezlegare de la preot și au postit și ajunat. Cei care nu țin toate posturile din an trebuie să postească trei zile înainte de a se împărtăși.

Can. 13 Sin I Ec.- *Împărtășania se dă celor pe moarte chiar dacă sunt epitimie.*

Can. 9 Sf. Nichifor Mărt.- *Împărtășania se dă celor pe moarte chiar dacă au mâncat și chiar dacă nu se pot spovedi.*

Can. 83 Trulan- *Împărtășania nu se dă celor morți sau în comă.*

Bolnavilor psihici Împărtășania li se dă cu mare atenție.

Can. I Sf. Timotei al Al.- *Împărtășania nu se dă celor nebotezați, sau celor care refuză.*

Can. 12 al Sf. Timotei al Al. și 4 al Sf. Dionisie al Al.- *prevăd ca cei care sunt ispitiți în vis înainte de împărtășire să se cerceteze pe sine și numai așa să se împărtășească.*

Can. 7 Sf. Timotei al Al.- *Împărtășania nu se dă femeilor în timpul ciclului, principiu valabil și pentru bărbați (în cazul pierderii de sânge).*

Can. 16 Sf. Timotei al Al.- *dacă se înghite apă în mod involuntar se poate împărtăși, ca să nu se dea satisfacție diavolului-* ajunarea are un caracter dublu. Se pot împărtăși și cei care au luat medicamente.

Can. 38 Laodiceea repetă **Can. 46 Apostolic** -*nici mirenii să nu se Împărtășească cu păgânătățile altora.* În principiu mirenii nu se pot împărtăși la două biserici. Relația mirenilor cu Biserica este ca relația dintre mire și mireasă.

Can. 58 Trulan- *mireanul, monahul chiar regele sau împăratul să nu se împărtășească singuri. Împărtășania nu se dă mirenilor acasă.*

Can. 48 Sf. Ioan Ajunătorul- *cel ce a vomat după Împărtășanie să se supună canonului de 40 de zile (oprire de la Împărtășanie).*

Can. 4 Gangra- *cei care refuză să se împărtășească de la preotul însurat să fie anatema.*

Împărtășirea copiilor

Pruncii sunt cei mai vrednici de a primi Sf. Împărtășanie pentru că au păcatele cele mai puține. Sf. Împărtășanie este cel mai mare dar pe care îl putem da copiilor noștri. Până la trei ani chiar până la șapte ani, copiii se pot împărtăși fără ajunare. Ajunarea începe numai atunci când copilul este conștient. Spovedania copilului începe când copilul este conștient (de obicei în jurul a șapte ani). În orice caz la Împărtășanie se vine numai cu dezlegare.

Can. 52 Apostolic- *prevede caterisirea pentru clerici care îndepărtează fără motiv de la cele sfinte.* Noi credem că suntem vinovați numai atunci când ne împărtășim pe nedrept, dar preotul e vinovat și atunci când nu împărtășește.

În momentul în care se pune părticica IIS și se face plinirea, de atunci sunt ambele forme prezente în Împărtășanie. Când împărtășim copiii mici putem să le dăm doar Sf. Sânge, în realitate ei fiind împărtășiți cu ambele forme.

Modul Împărtășirii

Can. 101 Trulan *meționează indirect că Împărtășania se făcea inițial în mână, după care toți mirenii beau din potir.* Ulterior însă, datorită neatenției dar și a profanărilor, s-a impus introducerea linguriței. Aceasta este o situație de compromis (nu e o situație ideală) prin care s-au înlăturat unele aspecte negative. În Biserica

Apuseană, Împărtășania devine mai ușoară cu ostia. În privința Împărtășirii trebuie respectată ordinea canonică (întâi episcopul, preoții, diaconii, monahii, mirenii). Foarte importantă în Biserica Ortodoxă este folosirea numelui la Împărtășanie.

Episcopul după ce hirotonește un preot, i se dă preotului în mână Sf. Agneț: „primește acest odor și-l păstrează până la a Doua Venire a Domnului nostru Iisus Hristos, până îl va cere de la tine”.

Rânduiele necanonice legate de Sfântul Maslu

1.Exagerarea importanței Sf. Maslu prin ridicarea lui deasupra Sf. Liturghii.

A apărut și o diferențiere : maslu de zi și maslu de noapte. Maslu la care se adugă toate dezlegările, ori Sf. Maslu are 7 rugăciuni (dezlegări) care sunt suficiente pentru această slujbă. Ideea de a mai adăuga ceva lasă impresia că Maslul ar fi insuficient. Această exagerare duce indirect la disculparea omului și acuzarea diavolului de tot răul. Nu trebuie să ajungem nici la extrema cealaltă - minimalizarea răului. Din nefericire credincioșii în loc să pună accentul pe împărtășirea cu Sfintele Taine pun mai mult accent pe dezlegări și Maslu (se susține criza euharistică de astăzi). Arhim. Teofil - toată lumea se plânge că nu are cu ce trăi, dar nimeni nu se întreabă dacă are cu ce muri. Sf. Maslu în mod normal trebuie să fie o cale spre Sf. Liturghie și spre Sf. Euharistie.

2.Practica „deschiderii pravilei”

În vechime credincioșii se spovedeau și pe la mănăstiri unde li se dădea canoane și din pravile. Cuvântul pravilă a intrat în conștiința oamenilor cu o forță deosebită. Această practică s-a unit cu practica deschiderii Sf. Evanghelii la Sf. Maslu și unii clerici sau credincioși au încercat să ghicească pe baza acestei practici. De aici s-a trecut la extrema cealaltă: Evanghelia să o deschidă doar preotul fără să arate nimic credincioșilor. Ghicitoria s-a extins apoi de către unii clerici și asupra altor cărți (Molitifelnicul). Biserica întotdeauna a condamnat categoric ghicitoria pentru că nu este nimic duhovnicesc în ea, nu ajută la mântuire și pentru că prin Revelație nouă ni s-a descoperit tot adevărul.

Can. 61 Trulan, Can. 24 Ancira, Can. 83 Sf. Vasile C.M. *condamnă cu excomunicarea pe 6 ani pe cei care merg la vrăjitori.*

Can. 65 și 72 Sf. Vasile C.M. *condamnă pe vrăjitori și ghicitori ca pe ucigași, excomunicându-i pe 20 de ani.*

Can. 36 Laodiceea *condamnă cu caterisirea și excomunicarea clericilor care fac vrăjitorii și ghicesc sau care îndrumă sau merg ei înșiși la ghicitori. Tot acest canon*

condamnă și astrologia, zodiacul sau horoscopul. Astrologia și-a încheiat misiunea odată cu arătarea stelei de la Betleem iar închinarea magilor la Domnul Hristos este sfârșitul astral în fața lui Hristos. Zodiacul s-a încreștinat și s-a anihilat forța ghicitoarească prin acceptarea în cărțile de cult și pictarea lui în centrul Judecării de Apoi, în centrul lui stând Hristos. Lucrul acesta mai înseamnă că Hristos stăpânește istoria, Hristos stăpânește cosmosul- se arată și dimensiunea cosmică a cultului. Din nefericire astăzi există o reîntoarcere la neopăgânism.

Taina Spovedaniei- Rânduieii canonice

Arhim. Arsenie Papacioc– Spovedania este taina pocăinței, este lucrarea sfântă prin care puterea lui Dumnezeu dată preotului șterge biruințele diavolului asupra omului.

Săvârșitorul

Este episcopul sau preotul duhovnic. Inițial orice preot putea spovedi în baza hirotoniei lui, dar întrucât s-a constatat că duhovnicul trebuie să aibă experiență, așa s-a stabilit o nouă ierurgie- hirotesia întru duhovnic (săvârșită de episcop). Aceasta dă doar dreptul și dezlegarea de a spovedi, nu și puterea pe care o are preotul din hirotonie. În Biserica Sârbă nu există această hirotesie (merge pe principiul Bisericii vechi). Preotul care nu are hirotesia întru duhovnic și totuși spovedește nu săvârșește un sacrilegiu, ci doar încalcă rânduieii canonice ale Bisericii. Spovedania este valabilă, dar preotul se pedepsește. În caz de excepție preotul poate spovedi indiferent dacă este duhovnic sau nu. În Sf. Scriptură nu se stabilește nimic despre hirotesie deoarece a apărut mai târziu.

Primitorii

Creștini ortodocși care vor să se curețe de păcate și vor să intre în comuniunea Bisericii prin împărtășire. În caz de excepție și necesitate pot fi primiți și creștini eterodocși, dar nu pot fi dezlegați decât din punct de vedere moral. Ei nu pot fi integrați în Biserica Ortodoxă și nu pot fi împărtășiiți.

Vârsta- se face de la vârsta înțelegerii acestei Taine.

Can. 18 Sf. Timotei al Al. – *spovedania se face după cunoașterea și înțelegerea fiecăruia, de obicei de la 10 ani.* Astăzi această vârstă poate fi scăzută deoarece maturizarea începe mai devreme. După **Pravila mare** (Glava 321) spovedania începe la 12 ani pentru fete și 14 pentru băieți. E bine ca spovedania să se înceapă cât mai repede pentru a se obișnui să îngenuncheze și să poarte un dialog sincer cu duhovnicul. Arhim. Arsenie spune că spovedania este judecata de bună voie.

Locul- în preajma bisericii, dar și locul unde se află penitentul: acasă, penitenciar, spital. Cert este că nu se săvârșește în Sfântul Altar, cel mult pentru clerici. Altarul este Sfânta Sfintelor, nu este locul curățirii. Spovedania este și o

actualizare a Botezului care se face în pronaos și naos. Din păcate, sub influență greco-catolică, unii preoți spovedeau în altar.

Secretul spovedaniei- inițial mărturisirea era publică sau particulară, cum dorea credinciosul.

Can. 6 Cartagina prevede că la spovedania publică, dezlega numai episcopul.

Can. 5 Ancira menționează că episcopul putea mări sau micșora epitimia lapșilor. Prin mărturisirea publică s-au produs unele scandaluri. În 390 Patriarhul Nectarie al Constantinopolului generalizează mărturisirea particulară, apoi secretă.

Can. 34 Sf. Vasile C.M. și Can. 28 Sf. Nichifor Mărt. impun păstrarea secretului spovedaniei tocmai pentru că preotul trebuie să judece cu iubire și dreptate dumnezeiască, nu omenească.

Can. 43 Cartagina (419) arată încă menținerea mărturisirii publice. Secretul spovedaniei este numai pentru preot, nu neapărat și pentru penitent. Atunci când se răspândește un lucru pe care credinciosul l-a spus la spovedanie, nu înseamnă neapărat că preotul e vinovat. Preotul poate spune cazuri de la spovedanie în scop duhovnicesc, doar atunci când este exclusă orice aluzie și bănuială. Încălcarea secretului spovedaniei când e dovedită clar se pedepsește cu caterisirea. În Bizanț încălcarea secretului spovedaniei se pedepsea nu numai cu caterisirea ci și cu tăierii limbii și închisoarea pe viață. În legislația civilă există prevederi pentru cei ce încalcă secretul profesional. Art. 219² din codul penal al României condamnă divulgarea secretului profesional cu închisoarea de la 5 luni la un an sau amendă. Art. 79 alin. 1 al Codului de procedură penală interzice a fi martor la procesele celor care sunt puși în situația de a divulga secretul profesional.

Can. 132 Cartagina interzice duhovnicului de a fi martor la vreun proces. Și în Biserica Catolică secretul spovedaniei este păstrat cu sfințenie: art. 983 și 985 din Codex Juris Canonici condamnă cu caterisirea preotului catolic care divulgă secretul spovedaniei. În Biserica Catolică există un sfânt ca model al păstrării secretului spovedaniei și anume, Jan Nepomuk, care în sec. XV a fost omorât la Praga de regele Boemiei Wenceslas IV, care o bănuia de infidelitate pe regină. Mai târziu în sec. XVIII, Nepomuk a devenit un sfânt protector și simbol al habsburgilor, astfel încât în Imperiul Austro-Ungar în toate marile orașe s-a ridicat o statuie a lui Nepomuk. Din nefericire ea s-a politizat, devenind simbol al habsburgilor și catolicilor. În sec. XIX a apărut și o statuie în Piața Mare a Sibiului. A rămas în centrul orașului până în 1948. Azi e în curtea bisericii romano-catolice.

Temeiul scripturistic al păstrării secretului Spovedaniei- Isus Sirah 19,10: „Ai auzit cuvânt? Să moară la tine; fii fără grijă, că nu te va sparge”. În privința felului de a se face spovedania, astăzi e clar că e particulară și secretă, dar dacă cineva vrea să facă o spovedanie publică, nimeni nu-l oprește, doar să nu producă sminteală.

Cum are loc mărturisirea?

Are caracter personal ca toate celelalte Taine. Mărturisirea publică nu trebuie să ducă la ideea unei spovedanii comune prin care se pierde caracterul personal al Tainei. Există și situații de excepție: spovedania comună a copiilor, a mirilor, a surdo-mușilor, nu în ideea că am accepta mai multe persoane la spovedit, ci în ideea că intervine și o persoană care traduce (condiția e ca persoana să fie de o seriozitate maximă și să nu divulge nimic). La fel în cazul spovedaniei străinilor, sau handicapatilor în care se pot implica persoane intermediare, pentru a ne ajuta să comunicăm cu ei.

Situații speciale putem avea și în spovedania hipoacuzicilor (cei care nu aud foarte bine)- e bine ca în aceste situații să existe încăperi speciale; spovedania celor care nu pot vorbi, (ex. paralizarea nervului vorbirii) se face cu întrebări și răspunsuri cu da sau nu, prin gesturi.

Modul cel mai des al spovedaniei este modul dialogului. Poziția la spovedanie nu contează. În general creștinul îngenunchează și are epitrahilul pe cap.

Practica formularelor de spovedanie e mai mult mai nocivă decât benefică, apar trecute tot felul de păcate care pot da idei și adeseori sunt trecute lucruri foarte jenante.

Can. 52 Apostolic- *cel ce îndepărtează pe cineva de la spovedanie să se caterisească.*

Pravila de la Govora- dacă un preot nu merge să spovedească un muribund, păcatele trec asupra lui, iar în Pravila lui Nicodim Sachelarie se spune că dacă un muribund nu are preot, să se spovedească oricui, apoi acela va spune preotului.

Ce este epitimia?

Este un medicament de îndreptare a credincioșilor, are un întreit rol:

- De întărire a pocăinței;
- De conștientizare a păcatelor;
- De a întări dorința de Împărtășire.

În Ps. 22,5 „toiagul Tău și varga Ta m-au mângâiat”. Așa este și epitimia. De menționat că în comparație cu celelalte Taine, Spovedania implică poate cel mai mult responsabilitatea și mântuirea preotului, nu numai a penitentului, ca nu cumva preotul să-l piardă pe credincios și nici să nu-l dezlege prea ușor, făcându-se astfel părtaș la păcate străine.

Can. 84 Sf. Vasile C.M. *redă textul de la Geneză 19,17: „Mântuind, mântuiește-ți sufletul”* . Prin Spovedanie te mântuiești și pe tine. Cel mai cunoscut canon cu privire la epitimie este **Can. 102 Trulan** supranumit și cheia canoanelor. Acest canon

prevede ca *preotul care spovedește să cerceteze starea, să vegheze și să dea medicamentul potrivit care să nu ducă nici la deznădejde, dar nici la desfrânare. De aceea duhovnicul trebuie să se nevoiască.*

Can. 28 Sf. Nichifor Mărt.- *epitimia se dă potrivit dispoziției sufletești.*

Can. 30 Sf. Nichifor Mărt.- *epitimia se dă și după chibzuința duhovnicului.*

Can. 1 Sf. Grigorie de Nyssa- *epitimia trebuie să urmărească vindecarea potrivită.*

Can. 4 Sf. Ioan Ajunătorul- *gândurile nu se pedepsesc.*

Can. 7 Sf. Ioan Ajunătorul- *consimțământul este cauza și începutul epitimiei.*

Can. 84 Sf. Vasile C.M.- *epitimia nu se dă după timp ci după pocăință, nu după cantitate, ci după calitate.*

Can. 3 Sf. Ioan Ajunătorul este un canon care îndrumă spre scăderea epitimiei în funcție de pocăința penitentului. Epitimia poate fi scăzută prin abținerea de la alcool, carne, ouă brânză, pește, ulei, prin milostenii, metanii, intrare în monahism. Epitimia poate scădea până la zero. Sfintele canoane prevăd întotdeauna pedeapsa maximă care arată gravitatea păcatelor. De acolo se scade. Prin faptul că epitimia e dată de duhovnic poate exista posibilitatea ca preotul să ia asupra lui răspunderea și epitimia penitentului. Pr. Cleopa- el împarte epitimia în două, jumătate el, jumătate penitentul. Duhovnicii înnunătățiți pot ierta cu mai multă ușurință, deoarece au curaj duhovnicesc (ex. Pr. Ioan de la Recea, dezlega cu multă ușurință având această putere din viața sa duhovnicească). Fiecare duhovnic iartă pe măsura lui și pe măsura stării sale duhovnicești. Din acest motiv nu există doi duhovnici identici.

Can. 46 Sf. Ioan Ajunătorul *Prevede principiul non bis in idem- să nu pedepsești de două ori pentru aceeași greșală.* Naum 1,9: „Ce puneți la cale împotriva Domnului? El îi va stârpi cu totul, fiindcă urgia nu vine de două ori”.

Ca o concluzie, **Can. 13 Teofil al Al.** *îndeamnă pe duhovnic să dea epitimia după cum îl va lumina Dumnezeu.*

Didasclia cu privire la epitimie prevede să nu dai pentru același păcat aceeași sentință, ci pentru fiecare una proprie. Pr. Stăniloae în Dogmatica vol. III- epitimia se dă diferențiat după faptă, cuvânt, intenție, bănuială.

În general canoanele cu epitimie provin de la Sfinții Părinți. De reținut însă că ele nu sunt unitare. Ele sunt îndrumări care vor să arate gravitatea păcatului (ex. Sf. Vasile cel Mare dă epitimie de 7 ani pentru desfrânații necăsătoriți, 15 ani pentru adulter și 20 pentru ucigași. Sf. Teodor Studitul nu cunoaște epitimii mai mari de 3 ani. Sf. Ioan Ajunătorul pedepsește desfrânarea astfel: cu 2 sau 3 ani pentru cei care desfrânează până la 30 de ani și cu 3 sau 4 ani pentru cei de peste 30 de ani. **Can. 11 Nicolae al Constantinopolului** îl consideră prea blând pe Sf. Ioan Ajunătorul și recomandă să nu ne luăm după canoanele lui pentru că sunt prea blânde și au pierdut pe mulți).

În colecția de canoane este interesant că avem canoane provenite de la Sfinți Părinți care au polemizat între ei. Ex. Canoanele Sf. Ioan Gură de Aur și Teofil al Alexandriei (care nu este canonizat).

Sf. Nicodim Aghioritul în „Cartea foarte folositoare de suflet” dă foarte multe sfaturi cu privire la epitimie. Ex. cei care au făcut avort să hrănească copiii săraci, iar ucigașii să întrețină familia rămasă. Pr. Stăniloae cu privire la Spovedanie spune oprirea de la Împărtășanie astăzi nu mai e simțită ca o epitimie eficientă (Dogmatică vol. III). Cele mai potrivite ca epitimie sunt faptele de milostenie. Tot Pr. Stăniloae spune că epitimia se dă diferențiat pentru bărbați și femei, copii, bolnavi, căsătoriți, funcție socială și pregătire intelectuală. În cazul spovedaniei preotului trebuie luat în calcul faptul că epitimia opririi de la Împărtășanie nu poate fi dată decât de episcop.

Can. 85 Sf. Vasile C.M. *prevede situația limită, a eșecului când nu reușim să-l îndreptăm și câștigăm pe credincios. Canonul spune- de nu vom putea să-i salvăm , să ne sârguim a mântui măcar sufletele noastre. Din acest canon concluzionăm și faptul că preotul nu poate fi supus șantajului duhovnicesc (dacă nu vrea să dezlege, nu dezleagă- nu poate fi constrâns). Mai bine să ... penitentul decât să-și piardă sufletul. Sf. Ioan Gură de Aur în „Îndrumări pentru duhovnici”- epitimia să nu se dea simplu după cantitatea păcatelor, ci să aibă în vedere și voința celor ce păcătuiesc, ca nu cumva voind să cârpești ceea ce s-a rupt, mai mare să faci ruptura, sau străduindu-te să ridici ceea ce a căzut, mai adâncă să faci căderea.*

Cum se dă dezlegarea?

Dezlegarea este momentul esențial al Tainei. Întrebarea este cine iartă? Hristos sau duhovnicul? Iertarea vine de la Hristos prin mijlocirea duhovnicului. Și Hristos și duhovnicul iartă, pentru că duhovnicul a primit cheile, nu ca unul care Îl înlocuiește pe Hristos, ci ca unul care lucrează cu Hristos. Expresia „eu te iert și te dezleg” considerată a fi preluată de la catolici nu este totuși neortodoxă, tocmai în baza implicării preotului în Taina Spovedaniei. Influența străină a fost introdusă în mod corect. În momentul în care dezlegi, tu dezlegi ca persoană, de aceea preotul trebuie să se străduiască să nu lege și să nu dezlege pe nedrept, ca dezlegarea să nu cadă asupra lui. Dezlegarea de păcate nu înseamnă neapărat și dezlegare la Împărtășanie. Ex. Împărtășirea poate să urmeze după epitimie. Preotul nu este obligat să dezlege. El poate și să lege. Duhovnicul nu poate dezlega pe penitent până nu se dezleagă și el de legăturile păcatului. Spovedania se poate încheia și fără dezlegare, sau dezlegarea poate interveni numai după încheierea epitimiei.

Can. 111 Cartagina *prevede că harul iartă, dar și ajută a nu mai păcătui. Întrucât spovedania are un caracter personal, ceea ce leagă un preot, nu poate dezlega un alt preot. E implicată persoana.*

Sunt *trei* situații de excepție:

- Dacă cel care l-a legat a murit, sau nu mai e posibilă legătura cu el;
- Dacă penitentul e pe moarte;
- Dacă în mod evident a fost legat pe nedrept.

Dezlegările obștești și de blesteme, vrăji, etc. nu trebuie confundate cu Sf. Spovedanie, ele se fac și morților. Diferența este că între dezlegările obștești, sau pentru morți iertarea e invocată, dar rămâne o taină în seama lui Dumnezeu, pe când în Spovedanie știm că dezlegarea se împlinește.

Pr. Stăniloae spune că Tradiția Bisericii nu cunoaște păcate neiertabile. La hula împotriva Sf. Duh, propriu-zis se refuză iertarea, nu pentru că este imposibilă. Cea mai mare dezlegare pe care poate să o facă preotul este dezlegarea pentru împărtășire.

Cât de des ne spovedim?

Ori de câte ori simțim nevoia. Nici prea rar, nici prea des. Altfel cădem în habotnicie (ex. Martin Luther care se spovedea în fiecare seară), sau indiferență. Riscul cel mare este al preotului care se povedește rar și se împărtășește la fiecare Liturghie.

Relația Spovedanie-Euharistie

Între cele două Taine există continuitate și complementaritate. De obicei, Spovedania este pregătire pentru Împărtășire, dar nu este o relație matematică, formală sau mecanică. După Spovedanie, dezlegarea la Împărtășire o dă duhovnicul.

Sunt *trei* situații posibile:

- A nu dezlega la Împărtășire;
- A dezlega doar la o singură Împărtășire;
- A dezlega la mai multe Împărtășiri în funcție de starea duhovnicească.

Astăzi situația a treia a ajuns privilegiul preotului, situație nefirească, nedreaptă, neduhovnicească. Situația care ar trebui să fie cea mai deasă în acest context ar trebui să fie Împărtășirea în prima, a doua și a treia zi de Nașterea și Învierea Domnului cu o singură spovedanie.

Can. 66 Trulan spune că *trebuie să ne îndestulăm cu Sfintele Taine*, mai ales în Săptămâna Luminată, ceea ce arată că relația Spovedanie-Împărtășire, nu este o relație matematică, ci o relație tainică cu Hristos.

Incompatibilități

Preoții nu se spovedesc reciproc unul la celălalt.

Preotul nu își poate spovedi familia, rudele. Se poate întâmpla ca un preot să meargă în satul natal, unde are multe rude. În cazul acesta îi va îndemna să meargă la un alt duhovnic.

A păcătui în perspectiva spovedaniei denotă lipsa căinței. Spovedania își pierde caracterul de Taină.

De regulă Spovedania se face cu respectarea principiului jurisdicției (duhovnicul este preotul paroh). Aceasta arată că administrația Bisericii trebuie să aibă un suport duhovnicesc.

Duhovnicul se schimbă cu binecuvântare, fapt care oprește fluctuația unor credincioși de la un preot la altul. De aceea preotul paroh trebuie să primească la spovedanie credincioși de la alte parohii, numai dacă au primit dezlegare de la duhovnicul lor, sau dacă și-au schimbat temporar domiciliul.

Structura unei Spovedanii

Are caracter personal și prin aceasta unic și inconfundabil. Fiecare duhovnic în principiu spovedește cum crede el de cuviință. Se poate însă sugera o structură a Spovedaniei care să elimine total practica necanonică a chestionarelor.

1. Anamneza.

Când te-ai spovedit ultima dată și la cine?

Dacă ai împlinit epitimia?

Dacă te-ai împărtășit sau nu?

2. Mărturisirea

Se face fie spontan de credincios, fie prin dialog. Dacă se face prin dialog, în mărturisire trebuiesc urmărite trei aspecte:

-Relația cu Dumnezeu;

-Relația cu semenii, familia, rudele, vecinii;

-Relația cu sine- păcate sufletești și trupești.

La încheierea spovedaniei:

Mai aveți ceva pe conștiință?

Vă pare rău de păcate?

Doriți să vă împărtășiți?

3. Sfaturile - se pot da în timpul mărturisirii sau la urmă.

4. Epitimia - dacă este cazul.

5. Dacă este cazul, dezlegarea cu posibilitatea de a se împărtăși sau nu.

Despre duhovnic

A fi duhovnic este o mare taină dar și un mare dar. Duhovnicul trebuie să se roage să-l lumineze Dumnezeu (**Can. 18 Teofil al Al.**). Duhovnicul este părintele spiritual al ucenicilor care nu trebuie să uite niciodată că răspunde pentru ei. Pr. Stăniloae spunea că în duhovnic se întâlnesc trei persoane: prietenul- te iubește; judecătorul-care vede lucrurile drept; medicul care vrea să te însănătoșești. Practic, lupta pentru mântuire se concretizează în relația duhovnic-ucenic. Nimeni nu este fără de păcat, nimeni nu se poate mântui fără duhovnic. Duhovnicul trebuie să fie înțelept, pentru a da întotdeauna sfatul cuvenit și pentru a avea o viață duhovnicească pe măsură. **Pravila mică** (Glava 18)- „se cade ca duhovnicul să fie maestru ca un vraci”. Astăzi este o criză de duhovnici, dar în același timp și o criză de ucenici. Duhovnicia are la bază ascultarea pentru că e lupta cu cel mai mare păcat: mândria. Recomandabil este ca duhovnicii celor căsătoriți să fie preoți căsătoriți. Duhovnicul nu trebuie căutat după virtuțile sau păcatele noastre, ci după dorința de mântuire, sau după cum ni-l dăruiește Dumnezeu. În esență duhovnicul nu trebuie să fie nici îngăduitor, nici prea rigorist, ci bun.

Pr. Stăniloae în vol. III din Dogmatică citează din Evhologhion: „cel ce ia asupra sa sarcina cea grea a duhovnicului dator este să se facă chip și pildă tuturor cu înfrânarea, cu smerenia, cu lucrarea a tot felul de fapte bune, rugându-se în tot ceasul lui Dumnezeu ca să i se dea lui cuvântul înțelegerii și al cunoștinței ca să poată îndrepta pe cei ce năzuiesc către el. Mai întâi de toate dator este să postească miercurea și vinerea peste tot anul ca pe temeiul faptelor bune să poată porunci și altora să le facă”.

